

Plan for støtte fra sentrale aktører i Program for folkehelsearbeid i kommunene

UTKAST 4.11.19

Dette notatet inneholder en oversikt over tiltak for å støtte kommunene i deres folkehelsearbeid. Den gjelder for Helsedirektoratet, Folkehelseinstituttet, Helse- og omsorgsdepartementet og KS. Planen er utviklet som del av satsingen *Program for folkehelsearbeid i kommunene* (folkehelseprogrammet). Planen er et supplement til programbeskrivelsen "[Program for folkehelsearbeid i kommunen 2017-2027](#)" og skal bidra til mer målrettet støtte, bedre koordinering og økt forutsigbarhet i programmet.

Folkehelseprogrammet

Folkehelseprogrammet er en ti-årig satsing som har som overordnet mål å bedre befolkningens psykiske helse og livskvalitet, og å fremme godt rusmiddelforebyggende arbeid. Programmet skal både være et løft for lokalt folkehelsearbeid generelt, og bidra til å få frem ny kunnskap om hvordan kommunene kan jobbe for å fremme helse og livskvalitet spesielt.

Folkehelseprogrammet følger to hovedspor: 1) Utpøving og evaluering av tiltak innen området psykisk helse/livskvalitet og rusmiddelforebygging. Forslag til, gjennomføring og evaluering av tiltakene kommer fra og skjer i kommunene. Arbeidet finansieres gjennom en egen tilskuddsordning. 2) Nasjonale og sentrale aktører (Helsedirektoratet, Folkehelseinstituttet, Helse- og omsorgsdepartementet og KS) skal bidra til å styrke lokalt folkehelsearbeid gjennom å intensivere sin støtte til kommunesektoren. Denne planen hører i all hovedsak til denne siste delen av programarbeidet.

Samordnet innsats for å fremme lokalt folkehelsearbeid

Tiltakene i tabellen under følger kommunalt folkehelsearbeid etter folkehelseloven. Dette innebærer at kommunene etablerer en langsiktighet og systematikk i arbeidet med å fremme befolkningens helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold, beskytte befolkningen mot faktorer som kan ha negativ innvirkning på helsen, og å forebygge sykdom, skade eller lidelse. En viktig del av folkehelsearbeidet etter loven er å bidra til utjevning av sosiale helseforskjeller.

Folkehelsearbeid handler i stor grad om å påvirke og bedre faktorene i samfunnet som har betydning for helse og livskvalitet, eksempelvis områder som oppvekst, bolig/nærmiljø og arbeid. Psykisk helse har de senere årene vært løftet fram som et prioritert område, med mål om å integrere psykisk helse i folkehelsearbeidet. Dette kan gjøres ved å utvikle og forbedre forholdene som har med de positive aspektene ved psykisk helse å gjøre. Det vil si bidra til å styrke mulighetene for mestring, tilfredshet, tilhørighet, utvikling og vekst, autonomi, opplevelse av mening og positive relasjoner.

Folkehelsearbeidet kan knyttes nært til bærekraftig utvikling og sosial bærekraft. Sosial bærekraft handler om å sikre at alle får et godt grunnlag for et anstendig liv. Menneskelige behov står i sentrum, sosial rettferdighet er en hovedmålsetting, og menneskelig utvikling og helse må fremmes gjennom innsats på tvers av sektorer og nivåer, gjennom myndiggjøring av lokalsamfunn og gjennom medvirkning fra befolkningen. Folkehelsearbeid og bærekraftig samfunnsutvikling hører derfor nært sammen og det er også grunnen til den nære koblingen mellom folkehelseloven og plan- og bygningsloven.

Kommunen er samfunnsutvikler, tjenesteprodusent, myndighetsutøver og en demokratisk arena. Kommunen er samtidig et sted for innovasjon, læring og kunnskapsutvikling. Forsknings- og kunnskapsmiljøer retter seg i økende grad også mot kommunal sektor som arena for forsknings- og utviklingsprosjekter. Økt samarbeid med forsknings- og utviklingsmiljøer kan bidra til å styrke kommunen som aktør i kunnskapsutvikling, og gjøre forskning enda mer relevant for denne sektoren. Stimulering av samarbeid mellom forsknings- og utviklingsmiljøer og kommunen er også sentralt for å styrke det kunnskapsbaserte folkehelsearbeidet.

Mål og delmål som utgangspunkt for tiltak i planen

Det er utarbeidet ett hovedmål og syv delmål som ramme for tiltakene i planen under. Disse er utformet i tråd med målsettingene med folkehelseprogrammet. Delmålene ivaretar de ulike fasene i det systematiske folkehelsearbeidet (oversikt/kunnskap – planlegging – tiltak – evaluering) og programmets fokus på psykisk helse, livskvalitet og rusmiddelforebygging, samt peker på styrking av forskning og for samordning av staten mot kommunal sektor.

Hovedmål: Kommunene har etablert et systematisk og langsiktig folkehelsearbeid, og integrert psykisk helse og rusmiddelforebygging som del av dette.

Delmål 1: Kommunene har økt kunnskap og kompetanse om faktorer som har betydning for befolkningens psykiske helse og bruk av rusmidler.

Delmål 2: Kommunene har tilgang til og bruker relevante styringsdata som gir oversikt over helsetilstanden og påvirkningsfaktorer.

Delmål 3: Kommunene har, utfra det lokale utfordringsbildet, definert og prioritert sitt folkehelsearbeid som del av planprosessene.

Delmål 4: Kommunene har implementert kunnskapsbaserte tiltak i tråd med mål i kommuneplaner.

Delmål 5: Kommunene har etablert rutiner for læring og forbedring i folkehelsearbeidet.

Delmål 6: Kommunene er styrket som aktør i folkehelseforskning.

Delmål 7: Statlige strukturer og virkemidler med relevans for psykisk helse og rusmiddelforebygging er bedre koordinert mot kommunesektoren.

De ulike tiltakene i tabellen er fremkommet ut fra en analyse av kunnskap om kommuners behov i folkehelsearbeidet. Kommuner, fylkeskommuner, kompetansesentre, forskningsmiljøer og utvalgte frivillige aktører har gitt innspill om kommuners behov for å styrke folkehelsearbeidet. Oppsummeringen viser at kommunene ønsker seg støtte og har behov på følgende hovedområder:

- Kompetanse på ulike deler av det systematiske folkehelsearbeidet (kunnskapsgrunnlag, bruk av statistikk, forankring i planer, iverksetting av tiltak mv.)
- Kompetanse i utviklings- og implementeringsarbeid (prosessledelse, implementering, medvirkningsarbeid, tverrfaglig samarbeid)
- Kompetanse på evaluering av folkehelse tiltak
- Ønsker mer tilgjengelig og samlet kunnskap om psykisk helse, sosial ulikhet i helse, rusmiddelforebygging mv.
- Ønsker mer samordning av statens virkemidler og satsinger mot kommunesektoren
- Ønsker langsiktige midler til kommuners utviklingsarbeid på folkehelseområdet

Oversikt over nasjonale aktørers innsatser

Forklaring til planen

Planen under skal vise hvordan sentrale aktører samlet vil støtte kommunesektoren i deres systematiske og langsiktige folkehelsearbeid, og i integrering av psykisk helse og rusmiddelforebygging. I tillegg til de fire hovedaktørene er det også organisasjoner, kompetansemiljø og nettverk som bidrar til å støtte kommuners folkehelsearbeid. Ut fra sin spesielle kompetanse, og med bl.a. tilskudd fra Helsedirektoratet, utfører de ulike oppgaver/tiltak innenfor programmet. Innholdet i planen retter seg mot kommunesektoren, uavhengig om man har fått midler fra tilskuddsordningen i programmet.

Tiltakene er sortert i henhold til delmålene over. Tiltakene er valgt ut fra en prioritering av hva det er størst behov for at kommunene får støtte til i de nærmeste årene, i tråd med bl.a. den kommunale plansyklusen. De enkelte tiltakene skal presiseres nærmere. Planen er dynamisk, tidspunkt og varighet i gjennomføringen av tiltakene og revidering vil fastsettes i nærmere dialog med kommunesektoren. Se nederst i notatet for spørsmål som det er ønskelig at det gis tilbakemelding på, samt forklaring av forkortelser i oversikten.

1. Kommunene har økt kunnskap og kompetanse om faktorer som har betydning for befolkningens psykiske helse og bruk av rusmidler				
Tiltak	Aktivitet	Utfører	Ansvarlig	Partner
Frembringe ny forskning, samordne og formidle kunnskap	Forske, oppsummere og publisere relevant kunnskap til bruk for kommunene	FHI	FHI	UH-sektor, RBUP/ RKBU Korus
	Bestille ny forskning om barn og unges psykiske helse etter behov	Helsedir		
	Eks: Stimulere til utvikling av kunnskap og tiltak for å fremme positive sider og forebygge negative sider ved bruk av sosiale medier.	FHI		
	Gi kompetansestøtte på arbeid med barn og unges psykiske helse og livskvalitet, rusmiddelforebygging, forebygging av vold og sosial ulikhet i helse.	Komp. sentre		
	• Evaluere veiviser om psykisk helse og livskvalitet sammen med utvalgte kommuner og fagmiljøer.	Helsedir		
	• Styrke veiledningen om rusmiddelforebygging i et folkehelseperspektiv • Styrke veiledningen om lokalt arbeid for å utjevne sosial ulikhet i helse	Helsedir		

2. Kommunene har tilgang til og bruker relevante styringsdata som gir oversikt over helsetilstanden og påvirkningsfaktorer				
Oppgave	Aktivitet	Utfører	Ansvarlig	Partner
Videreutvikling av folkehelseprofiler	Utgi årlige Oppvekstprofiler med styringsinformasjon om barn og unges oppvekstforhold Utvikle nye indikatorer i folkehelseprofilene Vurdere å gjøre tilgjengelig mer data på variasjon innad i kommunen Utvikle ny teknisk løsning for folkehelseprofilene Utvikle ny statistikkpresentasjonsløsning	FHI		BUfir, Udir, Helsedir, AVdir, IMDI
Kompetansebygging om fylkesvise sykdomsbyrdeanalyser	Lansere fylkesvise sykdomsbyrdeanalyser i mai 2020 og formidle variasjon innad i Norge Opplæring av nøkkelpersoner i fylkene omkring fortolkning og bruk av sykdomsbyrdeanalyser som del av oversiktsarbeidet på regionalt nivå			
Videreutvikle Ungdata og Ungdatajunior	Gjennomføre Ungdata junior i utvalgte kommuner i 2020. Bidra til at Ungdata junior er tilgjengelig for alle kommuner, som en del av Ungdata-undersøkelsen, fra 2021.	Korus NOVA, OsloMet	Helsedir	HOD
Videreutvikle Folkehelseundersøkelsene i fylkene	Videreutvikle konseptet med Folkehelseundersøkelser, optimalisere etter kommuners og fylkeskommuners behov (herunder produktene) - Revidere spørreskjemaet i 2021 - Vurdere å utarbeide nasjonal rapportering på tvers av fylker i 2022	FHI	FHI	Helsedir, Universitet - og høyskoler
Kompetansebygging på bruk av kvalitative data	Veilede hva kunnskapsbasert praksis innebærer som arbeidsform i lys av systematisk folkehelsearbeid. Oppstart 2020 Veilede i bruk av kvalitative data (innhenting, bearbeiding og tolkning) oppstart 2020 Formidle erfaringer fra Nærmiljøprosjektet, herunder legge til rette for at fylkesmannen kan bidra i formidling regionalt.	Hdir Hdir	Helsedir	UH-miljøer, FK, K, KMD UH-miljøer, FK FM og FK

Utvikling av data på livskvalitet	Utføre og formidle fra nasjonal befolkningsundersøkelse om livskvalitet 2020 Videreutvikle datainnsamling om livskvalitet i kommuner og fylker • Utvikle nøkkelindikatorer for livskvalitet og veiledning om fortolkning og bruk • Publikasjon om gjennomføring av fylkeshelseundersøkelsen	SSB FHI	Helsedir Helsedir	FHI Helsedir, KS
3. Kommunene har, utfra det lokale utfordringsbildet, definert og prioritert sitt folkehelsearbeid som del av planprosessene				
Oppgave	Aktivitet	Utfører	Ansvarlig	Partner
Kompetansebygging i systematisk folkehelsearbeid	Kompetansebygging for folkehelserådgivere, planleggere, politikere og ledelse i kommunen. Fokus på folkehelserådgivere og planleggere i 2020 Formidling av veileder. Tilbud om kurs og seminarer for fylkeskommuner og fylkesmannen, kompetansesentre mv 2020 Utvikle veiledning om indikatorer på et godt folkehelsearbeid	Helsedir Helsedir	KS, FHI	KMD Sunne kommuner Fylkeskommuner Fylkesmann, Komp. sentre
Kompetansebygging på analyse av data	Seminar for kommunene: «Vi drukner i informasjon, men tørster etter kunnskap»	FHI	KS	Helsedir
Mobilisere aktører for å styrke folkehelsearbeidet i kommunene	Bidra til å styrke bruken av samfunnsmedisinsk og samfunnspsykologfaglig kompetanse i kommuners folkehelsearbeid ihht folkehelseloven /lovrevisjon	Helsedir		Norsam Norsk Psykologforening
4. Kommunene har implementert kunnskapsbaserte tiltak i tråd med mål i kommuneplaner				
Tiltak	Aktivitet	Utfører	Ansvarlig	Partner
Sørge for langsiktige midler til kommuners utviklingsarbeid	Budsjettarbeid Synliggjøre behovet for midler til langsiktig utviklingsarbeid	HOD KS		
Støtte tiltaksutviklingen i programmet (jf. tilskuddsordningen i programmet)	Arrangere samlinger og kurs etter behov for fylkeskommuner og kommuner	Helsedir	Helsedir	FHI, KS, HOD

Tiltak	Aktivitet	Utfører	Ansvarlig	Partner
Formidle helsefremmende, universelle tiltak som utvikles i programmet	Videreutvikle Forebygging.no/handling	Korus Nord	Helsedir,	KS, FHI
Gi oversikt over databaser om tiltak/program	Samarbeid med kompetansesentre om oversikt over effektive/anbefalte tiltak • Informere om Ungsinn • Informere om InSum	Helsedir	Helsedir	KS, FHI Komp. sentre
Styrke kompetanse i tverrsektorielt arbeid	Fortsette å tilby kurs i tverrsektorielt arbeid for å redusere sosial ulikhet i helse (Brobyggerkurs). Videreutvikle kompetansetilbud i tverrsektorielt arbeid	Sunne komm. Helsedir	Helsedir	KS
Kompetansebygging på ledelse av unge og styrke arbeid med medvirkning for kommunen	Gjennomføre opplæringsprogram for ungdomsarbeidere på åpne møteplasser. 2018-2020 Gjennomføre videreutdanning i fritidspedagogisk ungdomsledelse . Høst 2019 og høst 2020. Bidra i videreutvikling av arbeidet med medvirkning, utvikling av verktøy Følge med på, og formidle kunnskap om og verktøy for medvirkning, f.eks. Folkeetråkk , Eldretråkk mm.	Ungdom og fritid Universitetet i Sør-Øst Norge LNU, Ungdom og fritid Helsedir	Helsedir	Ungdom og fritid KS fritidsnettverk Bufdir
Styrke kompetanse på implementering	Vurdere kompetansetilbud om god implementering av tiltak, og implementering fra utvikling til drift av tiltak.	Komp. sentre	Helsedir KS	FHI
Kompetansebygging om frivillighet	Arrangere samlinger for fylkeskommuner Rådgi om frivillighetspolitiske planer	Friv Norge	Helsedir	KS
Kompetansebygging på forebygging av grenseoverskridende atferd og overgrep	Tilby kurs, veiledning og kompetansemateriell, til barne- og ungdomsorganisasjonene og andre i arbeidet med å forebygge, avdekke og varsle seksuell overskridende adferd og overgrep.	LNU	Helsedir	Bufdir
Styrket veiledning om evaluering av folkehelse tiltak	Forsterket innsats med veiledning om evalueringsmetodikk med fokus på design av høy kvalitet, gjennom nettartikler, seminarer og konferanse og studiebesøk	FHI	FHI	Helsedir

	Tilby kommuner med tilskuddsmidler veiledning på evaluering av tiltak	Korus, RBUP/ RKBU	Helsedir	
	Styrket nordisk nettverk omkring anbefalte tiltak og evaluering av folkehelse tiltak			
Gjennomføre evalueringer av folkehelse tiltak	Tematisk satsing ved FHI på (evaluering av) strukturelle virkemidler og evaluering av folkehelse tiltak	FHI		
	Gjennomføre flere evalueringer av tiltak på kommunenivå			
5. Kommunene har etablert rutiner for læring og forbedring i folkehelsearbeidet				
Oppgave	Aktivitet	Utfører	Ansvarlig	Partner
Kompetansebygging i systematisk folkehelsearbeid	Formidle veileder i det systematiske folkehelsearbeidet på ulike måter	Helsedir	Helsedir	FHI, KS,
Styrke regionale strukturer rundt kommuners folkehelsearbeid	Tilby jevnlige samlinger for fylkeskommunene Bidra til videreutvikling av fylkeskommunenes samarbeidsorgan Tilby jevnlig dialog og samlinger med fylkesmannen	Helsedir	Helsedir	FHI, KS fylkes- kommunen e, komp. sentrene
Fagutvikling og kompetansebygging	Gi råd og veiledning om egnede modeller og strukturer i kommunalt folkehelsearbeid (eks. samskaping mv)	Helsedir	Helsedir	KS UH-sektor
Utvikling av lovgivning for kommunalt folkehelsearbeid	Revisjon av Folkehelseloven	HOD	HOD	Helsedir
6. Kommunene er styrket som aktør i folkehelseforskning				
Oppgave	Aktivitet	Utfører	Ansvarlig	Partner
Styrket samspill mellom forskningsmiljøer og forvaltningen på ulike nivåer	Styrke samarbeidet med universitetene om forskning på kommunenes folkehelsearbeid Bidra til at Folkehelsekonferansen blir en fellesarena for forskere og forvaltningen/praksis	FHI/ Helsedir FHI	FHI	 Folkehelse- foreningen
Styrke innovasjon og praksisnær forskning i kommunene	Bidra til styrket satsing på innovasjon i folkehelsearbeidet, herunder vurdere innovasjonsseminarer	FHI		

	Tilby kurset "Forskning på Storo" om praksisnær forskning og kunnskap januar og mars 2020.	FHI	Helsedir	Korus RKBK/ RBUP
	Gi råd og veiledning til kommuner om analyse av kunnskap, metoder i forskning og evaluering (praksisnær forskning)	Korus	Helsedir	
7. Statlige strukturer og virkemidler med relevans for psykisk helse og rusmiddelforebygging er bedre koordinert mot kommunesektoren				
Oppgave	Aktivitet	Utfører	Ansvarlig	Partner
Samordne departementers arbeid	Møter i tverrdepartemental gruppe for folkehelsearbeid og livskvalitet	HOD	HOD	Helsedir

Forklaring av forkortelser i tabellen

HOD = Helse- og omsorgsdepartementet

KMD = kommunal og moderniseringsdepartementet

FHI = Folkehelseinstituttet

Korus = Kompetansesenter rus

RBUP/RKBK= Regionale kunnskapssentre på barn og unges psykiske helse

NOVA OsloMet = Velferdsinstituttet NOVA på OsloMet

LNU= Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner

Kompetansesenter= brukes som fellesbetegnelse på følgende kompetansesentre som har oppgaver tilknyttet programmet: Kompetansesenter rus, regionalt kunnskapssenter for barn og unges psykiske helse, regionalt kompetansesenter for vold og traumatisk stress (RVTS) og Nasjonalt kompetansesenter for psykisk helsearbeid (NAPHA).

Tilbakemelding på planen

Spørsmål for vurdering av tiltakene i planen det ønskes svar på:

1. Hvordan møter tiltakene i planen kommunens behov for støtte i folkehelsearbeidet?
2. Er det noen behov/ områder som ikke er omtalt, i så fall hvilke?
3. Hvilke delmål/tiltak i planen er viktigst for kommunen å få støtte til først? Prioriter gjerne tre.
4. Er formålet med og innholdet i planen forståelig formulert? Hva kan evt tydeliggjøres og hvordan kan dette gjøres?
5. Andre kommentarer: